

۲۵۰۸۶۷۷

اصول بیمه اسلامی

مجله رضایی دوانی

مرتضی رضایی

www.ketab.ir

تهران

۱۴۰۰

سرشناسه: رضایی دوانی، مجید، ۱۳۳۹-

عنوان و نام پدیدآور: اصول بیمه اسلامی / مجید رضایی دوانی، مرتضی رضایی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)،
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ قم: دانشگاه مفید؛ تهران: شورای عالی انقلاب
فرهنگی، شورای تخصصی تحول و ارتقاء علوم انسانی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ده، ۱۵۸ ص.: جدول، نمودار.

فروست: «سمت»؛ ۲۴۳۴. اقتصاد اسلامی؛ ۵.

شابک: ۵-۲۲۸۹-۰۲-۶۰۰-۹۷۸ ۲۶۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Majid Rezaei Davani, Morteza Rezaei. Principles of Islamic Insurance.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: بیمه، Insurance

موضوع: بیمه — ایران، Insurance -- Iran

موضوع: بیمه — جنبه‌های مذهبی — اسلام، Insurance -- Religious Aspects -- Iran

شناسه افزوده: رضایی، مرتضی، ۱۳۶۸-

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده
تحقیق و توسعه علوم انسانی

The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the
Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities.

شناسه افزوده: دانشگاه مفید

شناسه افزوده: شورای عالی انقلاب فرهنگی. شورای تخصصی تحول و ارتقاء علوم انسانی.

شناسه افزوده: Supreme Council of Cultural Revolution

رده‌بندی کنگره: ۱۴۰۰ HG ۸۰۵۱

رده‌بندی دیویی: ۳۶۸ شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۴۹۷۱۱

اصول بیمه اسلامی

مجید رضایی دوانی (استادیار دانشگاه مفید)، مرتضی رضایی

ویراستار: مریم ربانی

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه
علوم انسانی؛ دانشگاه مفید و شورای تخصصی تحول و ارتقاء علوم انسانی

چاپ اول: بهار ۱۴۰۰

تعداد: ۵۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: مشعر

قیمت: ۲۶۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل

توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشران، نشر یا
پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تهران، روبه‌روی دانشگاه تهران، حد فاصل خیابان‌های فخر رازی و دانشگاه، مجتمع تجاری-اداری
پارسا، واحدهای ۲۰۱ و ۷ و ۸، تلفن: ۶۶۴۰۸۱۲۰ - ۶۶۴۰۸۱۴۵ - ۶۶۴۱۷۸۵۷ (فروشگاه)،
مراکز پخش: نمایان: ۶۶۴۰۵۶۷۸ @sazman_samt info@samt.ac.ir www.samt.ac.ir
قم، بلوار صدوقی، میدان مفید، دانشگاه مفید، تلفن ۰۲۵۳۲۹۲۵۷۶۱، کدپستی: ۳۷۱۶۹۷۷۷۷
info@mofidu.ac.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	درس اول: مفهوم، اهمیت و جایگاه بیمه در اقتصاد امروز
۳	۱-۱ مروری بر بیمه در گذر زمان
۵	۱-۲ اهداف و کارکردهای بیمه
۵	۱-۲-۱ افزایش امنیت فعالیت‌های اقتصادی
۵	۱-۲-۲ تأمین مالی پروژه‌ها و رشد سرمایه‌گذاری
۵	۱-۲-۳ منفعت اجتماعی
۶	۱-۲-۴ تقویت پس‌انداز و تأمین بدهی
۶	۱-۲-۵ ثبات هزینه‌های تولیدی
۶	۱-۲-۶ ثبات سیاسی جامعه
۷	۱-۲-۷ افزایش پیوندهای بین‌المللی و تقویت صادرات
۷	۱-۳ جایگاه اقتصادی بیمه در ایران و جهان
۷	۱-۳-۱ ایران
۹	۱-۳-۲ جهان
۱۱	خلاصه درس
۱۲	سؤالات درس
۱۲	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۳	درس دوم: تحولات تاریخی بیمه
۱۳	۲-۱ بیمه در دوران باستان
۱۵	۲-۲ بیمه در اسلام
۱۵	۲-۳ بیمه در عصر جدید
۱۶	۲-۳-۱ بیمه دریایی
۱۸	۲-۳-۲ بیمه آتش‌سوزی
۱۹	۲-۳-۳ بیمه عمر
۲۰	۲-۳-۴ بیمه حوادث

۲-۴ موضوعات فقهی اسلامی در قبال بیمه جدید

۲-۴-۱ فقههای اهل سنت

۲-۴-۲ فقههای امامیه

۲-۵ بیمه در ایران معاصر

۲-۶ تشکیلات بیمه در ایران

خلاصه درس

سؤالات درس

منابع برای مطالعه بیشتر

درس سوم: ماهیت بیمه و انواع آن

۳-۱ ماهیت بیمه

۳-۱-۱ بیمه به عنوان حمایت اجتماعی

۳-۱-۲ بیمه قراردادی حقوقی

۳-۲ انواع بیمه

۳-۲-۱ بیمه (های) بازرگانی (تجاری)

۳-۲-۲ بیمه های اجتماعی

۳-۲-۳ بیمه های تعاونی

۳-۲-۴ بیمه اتکایی

خلاصه درس

سؤالات درس

منابع برای مطالعه بیشتر

درس چهارم: ارکان، ویژگی ها و اصول بیمه

۴-۱ ارکان بیمه

۴-۱-۱ بیمه گر

۴-۱-۲ بیمه گذار

۴-۱-۳ استفاده کننده

۴-۱-۴ خسارت حادثه احتمالی

۴-۱-۵ حق بیمه

۴-۱-۶ مبلغ بیمه

۴-۲ ویژگی های عقد بیمه

۴-۳ اصول اساسی بیمه

۴-۳-۱ اصل حداکثر اعلای حسن نیت

۴-۳-۲ اصل غرامت (زیان)

پیشگفتار

از آن زمان که انسان از بهشت نعمت‌ها به زمین هبوط کرد (بقره/۳۵ و ۳۶، اعراف/۱۹-۲۵ و طه/۱۱۷-۱۲۳)، زمین سختی‌های خود را به او نشان داد، خوف و ناامنی و اضطراب زندگی او را فراگرفت و او در پی امنیت و رفع ناامنی ظاهری و باطنی عمر را سپری کرد. در این میان پیامبران برای تأمین امنیت باطنی انسان مأمور شدند، به او خانه امن و سلامت را وعده دادند و او را به روشی که امنیت و اطمینان برای او به ارمغان می‌آورد هدایت کردند تا آنکه با دلی مطمئن (فجر/۲۷-۳۰) وارد سرای سلامت شود (ق/۳۴، حجر/۴۶) و برای همیشه در آن مقام بماند (زمر/۷۳). معرفت و ایمان به خدا و انجام عمل صالح راه نجات انسان است (انعام/۸۱ و ۸۲، سبأ/۳۷) و آنان که راه هدایت پیامبران را رها کنند و از صراط مستقیم بلغزند، بی‌تردید ناامنی وجود آنان را تا لحظه ورود به سرای عذاب فرا خواهد گرفت (سبأ/۵۱-۵۴ و فاطر/۳۶). بعد مادی زندگی انسان نیز تحولات و خطرات ناامنی را در دل خود جای داده و او را به سوی ایجاد آرامش در زندگی دنیوی رهنمون است. او راه‌های کسب امنیت را طی می‌کند و با انجام دادن فعالیت‌های مختلف درصدد آگاهی از آینده و کاهش خطرهایست. انسان در پی قرن‌ها تلاش برای مقابله با خطرهای گوناگون، به روش‌های مختلفی از پذیرش زندگی اجتماعی، تشکیل دولت و نهادهای مختلف برای محافظت از او، پس‌انداز اموال و غیره دست یافته است.

بیمه در عصر حاضر از تکامل‌یافته‌ترین روش‌های پیشگیری و مقابله با خطر و کسب آرامش است و توسعه و تحولات چند قرن اخیر آن در کنار تحولات صنعت و اقتصاد شرایط بهتری را برای انسان رقم زده است. بیمه در چند قرن اخیر در همه عرصه‌های زندگی نفوذ کرده و به عنوان پدیده عمومی ظهور یافته است. با توجه به حضور گسترده بیمه در زندگی انسان و لزوم آشنایی با آن و از سویی جدید بودن قرارداد بیمه در کشورهای اسلامی و ضرورت استفاده از منافع آن، بررسی فقهی بیمه، مد نظر اندیشمندان اسلامی قرار گرفته و دیدگاه‌های مختلفی درباره آن مطرح شده است. در چند دهه اخیر مسائل فقهی مربوط به بیمه به عنوان یکی از قراردادهای جدید حتی به رساله‌های عملیه کشیده شده و مورد توجه عمیق قرار گرفته است. با توجه به ابعاد گسترده حقوقی، فقهی و اقتصادی بیمه و حضور فعال آن در بازارهای مالی، آشنایی با بیمه و مسائل آن برای دانشجویان رشته‌های مختلف از جمله حقوق و

اقتصاد امری لازم است. از همین رو در دروس رشته‌های مذکور به عنوان درس اختیاری یا اصلی تعبیه شده و نوشته حاضر برای آشنایی دانشجویان با بیمه و مباحث فقهی و اقتصادی به صورت درسنامه نگاشته شده است. مباحث بیمه بسیار گسترده است و در این نوشته مختصری از مباحث اولیه مطرح می‌شود. از آنجا که بیمه به عنوان یک قرارداد باید متناسب با فقه و حقوق اسلامی باشد در دهه‌های اخیر برخی از اندیشمندان نوعی از بیمه را با عنوان تکافل یا بیمه اسلامی طراحی کرده‌اند که نیازهای بیمه‌ای را در میان مسلمانان پوشش می‌دهد. این شیوه عمدتاً در جهان اهل سنت با استقبال مواجه شده است، ولی فقهای شیعه بیمه متعارف را پذیرفته، آن را با فقه اسلامی تطبیق داده و در چهارچوب اصول اسلامی آن را بازتعریف کرده‌اند. در این کتاب بیمه با تعریف پذیرفته‌شده در فقه شیعی مطرح و دیدگاه اهل سنت و تلاش‌های آنان در تأسیس بیمه تکافل نیز بررسی می‌شود. دروس اولیه به شناخت موضوع بیمه، ماهیت، آثار و ویژگی‌های آن اختصاص یافته، اهمیت و جایگاه آن در اقتصاد امروز و نقش ریسک و خطر در بیمه تبیین شده و پس از آن به شناخت احکام شرعی آن پرداخته شده است و ماهیت فقهی قرارداد بیمه متعارف و اصول حاکم بر آن بررسی می‌شود. بیمه تکافل و امتیازات و شرایط آن نیز در دروس پایانی مطرح می‌شود.

کتاب محصول طرح تحقیقاتی دانشگاه مفید و سازمان «سمت» با مؤلفان است و حمایت آنان خلق این اثر را به دنبال داشت. مرحوم دکتر محمدنقی نظرپور، عضو هیئت علمی دانشگاه مفید و مدیر گروه اقتصاد اسلامی سازمان «سمت»، اهتمام فراوانی در شکل‌گیری این تحقیق داشت. خدایش بیامرزد. مؤلفان از معاونت پژوهشی و مرکز مطالعات اقتصادی دانشگاه مفید به ویژه مدیر محترم مرکز، جناب دکتر محمدرضا یوسفی شیخ رباط، سرکار خانم گل محمدی (کارشناس مرکز)، مدیر محترم دفتر سازمان در قم، جناب دکتر حمیدرضا خادمی و جناب آقای سلمان احمدوند، کارشناس گروه اقتصاد اسلامی، کمال تشکر را دارند.

مجید رضایی دوانی

مرتضی رضایی